

מעדני כת

משיעוריו של הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א

פרשת ויגש תשפ"ב שנה שלישית גליון 117

בעניין אם מברכין על להדליק נר של שבת על נר שהודלק כבר לשבת ולא ברכו עליו

בהדלקת נרות, וכל שלא קיבלה שבת בהדלקת הנרות לא מיקרי נרות שבת, וע"ז תמה המג"א דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, כמש"כ הרמ"א שם בסעיף ד' דאם היה נר דלוק מבעוד היום גדול יכבנו ויחזור וידליקנו לצורך שבת, וכיון שהנרות שהדליקה לא מיקרי נרות שבת חשיב כמי שהיה הנר דלוק מבעוד יום שאין מקיים בזה מצות הדלקת נרות, וכ"כ במחצית השקל שם, אך אם קיבלה שבת בהדלקת נרות ושכחה ולא בירכה שפיר יכולה לסמוך על מהר"ש שאפשר לברך גם לאחר שהדליקה, דרך על מה שכתב מהר"ש שיכולה לברך גם על הדלקת נרות שלא קיבלה שבת תמה המג"א, אבל בעיקר דינו של מהר"ש שאפשר לברך לאחר שהדליקה מודה דיש לסמוך עליו בדיעבד.

אך יש להעיר ע"ז, דבביאור הלכה שם בד"ה "מבעוד" הביא שחלקו האחרונים היכא שלא קיבל שבת בהדלקת נרות אבל הדליק את הנר לצורך שבת האם יוצא בזה בדיעבד, או שגם בזה צריך לכבות ולחזור ולהדליק, דדעת הדרך החיים שאין יוצא בזה, אבל דעת הגרע"א שבדיעבד יוצא בזה, ובמ"ב שם ס"ק סתם כהגרע"א, ולפמשנ"ת נמצא דגם דעת המג"א כהדרך החיים, דהא הכא הדליקה את הנרות לצורך שבת אלא שרק לא קיבלה שבת בהדלקת הנרות, וע"ז תמה המג"א דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת.

אך י"ל דהרי היכא שהדליק את הנרות קודם פלג המנחה כתב הביאור הלכה דכו"ע מוודו דאין יוצא בזה ואפילו אם קיבל שבת בהדלקת הנרות, וא"כ י"ל דהמג"א תמה על המהר"ש דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת כיון שמסתימת המהר"ש משמע דאיירי אפילו כשהדליקה קודם פלג המנחה ורק ע"ז תמה המג"א, אבל אפשר דאם הדליקה לאחר פלג המנחה אפילו אם לא קיבלה שבת בהדלקת נרות כל שהדליקה לצורך שבת מודה בדבדעבד יוצא בזה וכדעת הגרע"א.

והנה בכל הברכות מברך עליהן עובר לעשייתן ואם לא בירך קודם אינו יכול לברך לאחר המצוה, מלבד שיטת האור זרוע דס"ל שבדיעבד אפשר לברך גם לאחר המצוה, אך בהדלקת נרות שבת הביא הרמ"א בס' רס"ג סעיף ה' שתי דעות בזה האם מברך קודם ההדלקה כמו כל מצוה, או דמברך לאחר ההדלקה, משום שבברכה על הדלקת הנרות היא מקבלת שבת, וא"כ אם תברך קודם לא תוכל להדליק, ולכן מברכת מיד לאחר שהדליקה, אך כדי שתהא הברכה עובר לעשייתן לא יינה מהאור עד לאחר הברכה, ולכן נוהגים שמכסה פניה לאחר שהדליקה ואז מברכת ואח"כ מסלקת את ידיה, ונמצא הברכה עובר לעשייתן שנהנית מהאור רק לאחר הברכה. וכתב הרמ"א דכן המנהג שמברכים לאחר ההדלקה.

יבואר דמצות הדלקת נרות הוי מצוה שעשייתה נמשכת ולכן אפשר לברך גם לאחר שהדליקה

ג) אך כשמברכת על ההדלקת נרות זמן רב לאחר שהדליקה ודאי דלא מיקרי עובר לעשייתן וגם הרי הפסיקה הרבה בין המצוה לברכה וגם במצוות שמברכין אחר עשייתן כגילת ידים וכדומה אם הפסיק אינו מברך כמבואר בתבואות שור ובדרושי צ"ח, וא"כ צ"ב איך ס"ל למהר"ש שאפשר לברך על הדלקת נרות גם זמן רב לאחר שהדליקה הא לא הוי עובר לעשייתן.

וצריך לומר דס"ל למהר"ש דמצות הדלקת נרות שבת חשיבא מצוה שעשייתה נמשכת, כיון שענין המצוה היא שיהיה כבוד שבת שיש אור בבית, וכן משום שלום בית שלא יתקל בעץ ואבן, וכל זמן שהנרות דולקים מתקיים המצוה שיש כבוד שבת וגם יש שלום בית שאין חשש שיתקל בעץ ואבן.

ובמצוה שעשייתה נמשכת כתב הרמב"ם שאפשר לברך גם לאחר שעשה את מעשה המצוה, וז"ל בפ"א מהל' ברכות הל' ה', העושה מצוה ולא בירך, אם מצוה שעדיין עשייתה קיימת מברך אחר עשייה, ואם דבר שעבר הוא אינו מברך, כיצד הרי שנתעטף בציצית או שלבש תפילין או שישב בסוכה ולא בירך תחלה חוזר ומברך אחר שנתעטף או שישב בסוכה, וכן כל כיוצא באלו עכ"ל, ולהכי ס"ל למהר"ש שאפשר לברך גם לאחר שהדליקה את הנרות כיון שעשייתה נמשכת.

נשאלתי מאשה שקיבלה על עצמה להדליק נרות שבת כעשר דקות קודם הזמן המופיע בלוח, ובשבת אחת התארכה אצל הוריה, ואמה נוהגת להדליק בזמן, ושואלת האם גם בשבת זו תחזיק בקבלה שקיבלה ע"ע להדליק נרות קודם הזמן, מאחר שהם נוהגים כדעת השו"ע שעל תוספת אורה אין מברכים, וברור לה שאמה אפילו אם כבר יהיה נרות בבית היא תברך ברכה על הדלקת נרות שבת, וא"כ נמצא שהיא מכשילה את אמה בספק ברכה לבטלה, וא"כ אולי עדיף שבשבת זו לא תדליק קודם הזמן.

הנה בבית יוסף או"ח סוף ס' רס"ג מביא תשובת מהר"ל ס' נ"ג דכמה בעלי בתים שאוכלים במקום אחד כל אחד מדליק במנורה שלו ומברך עליה, אף על פי שכבר יש אורה מרובה. ואף על גב שבדרשת מהר"ח אור זרוע וגמגם בזה, דכיון שיש כבר אור בבית ליכא חיוב להדליק עוד נרות שיהיה יותר אורה, מכל מקום יש נוהגים כך. וכתב הב"י שם דהטעם של המהר"ל משום דס"ל דכל מה דמיתוסף אורה אית ביה שלום בית טפי ושמחה יתירה להנאת אורה בכל זווית.

ובשו"ע שם סעיף ח' הביא את שתי הדעות וכתב דיש אומרים שכל אחד מברך על מנורה שלו ויש מנגמם בדבר ונכון ליהרר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד, והרמ"א כ' ע"ז אבל אנו אין נוהגים כן, והיינו דאנו נוהגים שגם יש לברך על תוספת אורה. והנה מבואר בלשון השו"ע שכתב ונכון ליהרר בספק ברכות ולא יברך אלא אחד שגם הוא סובר שלמעשה יש להורות שכולן ידליקו את הנרות וכדברי המהר"ל שהביא בב"י, וכולן יוצאות יד"ח המצוה כל אחת בהדלקת נרות שלה, אך רק לענין הברכה חשש השו"ע לדעת מהר"ח אור זרוע ולכן כתב שלא יברכו מספק, והרמ"א סובר שהמנהג אף לברך על הדלקה זו של תוספת אורה.

וא"כ לכאורה בנידון דידן כיון שהם נוהגים כדעת השו"ע דאין לברך על תוספת אורה אסור לה לגרום לאמה שתברך על תוספת אורה, דהיא מכשילה את אמה בספק ברכה לבטלה, וא"כ אין ראוי שתדליק קודם הזמן, אלא תדליק את הנרות לאחר שאמה תדליק ולא תברך על הדלקתה.

אמנם באמת י"ל דיכולה להדליק קודם הזמן, אך לא תברך על הדלקתה, וכשאמה תבוא להדליק תגיד לה שתכנין להוציא אותה בברכה על הדלקת נרות, דהא על הדלקת נרות אפשר לברך גם לאחר ההדלקה, וכדיבואר להלן או"ח, וא"כ אמה תוכל לברך ממנ"פ, לדעת מהר"ל דאפשר לברך על תוספת אורה היא יכולה לברך על מצות הדלקת נרות שלה בלבד, ולדעת מהר"ח אור זרוע דהיא שיש כבר אורה פטורה מהדלקת נרות יכולה לברך מדין ערבות כדי להוציא את בתה בברכה על הדלקת נרות.

יבואר דעת המג"א האם אפשר לברך על הדלקת נרות שבת לאחר ההדלקה

ב) והנה במשנ"ת שאפשר לברך גם לאחר זמן שהנרות דולקים הנה במג"א ס' רס"ג סק"א הביא דהמהר"ש כתב בשם מהר"מ ז"ל דכשיש חופה בע"ש ומאחרים בה עד אחר שקיעת החמה, והאשה אינה רוצה לקבל שבת לפני החופה, אז תדליק הנר בלא ברכה קודם החופה ואחר כך בחשיכה תפרוש ידיה על הנרות ותברך, ותמה ע"ז המג"א דל"ש ברכה בדלוקה ועומדת. ובסוף דבריו כתב ומיהו בדיעבד אם שכחה מלברך עד שחשיכה יש לסמוך אמהר"ש.

ולכאורה הדברים תמוהים, דקשיא רישא לסיפא, דמתחילה תמה על המהר"ש שכתב דאפשר לברך על הדלקת נרות גם לאחר שהדליקה, דלא שייך ברכה בדלוקה ועומדת, ובסוף דבריו כתב בדבדעבד אם שכחה לברך עד שחשיכה יכולה לסמוך על המהר"ש שאפשר לברך גם לאחר שהדליקה.

יבואר כוונת המג"א שאין מברכין על נר שדלוק שלא לכבוד שבת או שהודלק מוקדם בלא קבלת שבת

אך הביאור בזה, דהמהר"ש כתב דיכולה לברך לאחר שהדליקה גם באופן שהיא לא קיבלה שבת בהדלקה זו ונמצא שאין נרות אלו נרות שבת, שהרי לא קיבלה שבת

יבואר אם גם במצוה נמשכת שאינו עושה מעשה בגופו אם חשיב מצוה נמשכת

ואע"פ שיש לומר שרק בציצית ותפילין שהוא לבוש בהם ועושה מעשה בגופו חשיב מצוה נמשכת על ידי מעשה אבל בהדלקת נרות אפשר דאינו חשיב מצוה נמשכת לברך עליה.

אמנם בתשובות הגרע"א מהדו"ת תשו"י ג' דן לענין נר חנוכה אם שכח ולא בירך אם יכול לברך לאחר שהדליק, וכתב דכיון שמצוה שנתהא דולקת משתקע החמה עד שתכלה רגל מן השוק חשיב כמצוה נמשכת, וא"כ יכול לברך גם לאחר שהדליק, וכמש"כ הרמב"ם דעל מצוה נמשכת אפשר לברך גם לאחר שעשה את מעשה המצוה, וכתב שם וז"ל ואף דאינו דומה לגמרי דשם עוסק במצוותם במה דלבוש, וכן מוזהר בפתחו ולא בדרך בשעת קביעתו אף דאינו עושה מעשה, כו"מ כל יגיע היה תחלת מצוה דאלו נטלו המוזהר לא יהיה לו המצוה מכאן ולהבא, ומסיק שם דגם זה חשיב מצוה נמשכת, אלא דכתב שם לפקפק בנר חנוכה כיון שאם כבתה אין זקוק לה אפשר דחשיב כמי שעברה מצוותה, אך בנר שבת דכתבה זקוק לה שפיר חשיב מצוה נמשכת.

וכן כתב בביתאור הלכה שם סעיף ד' ד"ה כשידליק, דבדיעבד אם שכחה ולא בירכה יכולה לברך גם לאחר שהדליקה, אך כתב דרק בזמן שהוא היתר להדליק אפשר לברך, אך אם הוא זמן איסור שכבר חשיבה אינה יכולה לברך, דאין תאמר וצונו להדליק בזמן שאסור להדליק, ודלא כמנה"ש ד"ס'ל שגם בזמן שאסור להדליק יכולה לברך. **ותבוא** לדעת דכיון שבדיעבד אפשר לברך גם לאחר שהדליקה אין"כ יכולה להדליק כהרגילה קודם הזמן ולא תברך על הדלקתה, ואח"כ כשאמה תברך על הדלקת נרות תאמר לה שתכין להוציא אותה בברכה, והיא יכולה לברך ממנה"פ, או שמברכת על מצות הדלקת נרות שלה, או שמברכת מדיון ערבות להוציא את בתה, וכמשנ"ת.

יבואר שגם אי נימא שאין מברכין על תוספת אורה אבל יש מצוה בתוספת אורה לכולי עלמא

ד אך לכא' אכתי אין זה ראוי שהבת תדליק קודם לאמה, דהא לדעת האור זרוע אין האם מקיימת מצות הדלקת נרות כיון שכבר יש אור בבית, והשו"ע חשב לדעה זו לגבי איסור ברכה לבטלה, ונמצא שהבת ספק מפסדת לאמה מצות הדלקת נרות. אך י"ל דאף לדעת האור זרוע שכשיש כבר אור בבית אין חיוב עוד להדליק נרות מ"מ יש בזה קיום מצוה כשמדליק עוד נרות, דהנה בגמ' בשבת דף כ"ג א' איתא אמר רב

בעניין תפלה קודם הנץ החמה במקום שהתפלל אחר הנץ לא תהיה בכוונה הראויה כי אם בכלבול הדעת

נשאלתי במי שצריך להוציא ילדיו בבקר למקומות הלימוד שלהם, והיכולת להתפלל במצב זה הוא אחד משלשה אפשרויות, או להתפלל קודם הנץ, או להתפלל בשעה שמונה לאחר ששלח את הילדים למקום לימודיהם, או להתפלל עם הנץ ולצאת לאחר קדושה מבית הכנסת, והשואל אומר שאחר שטורח הרבה בשילוח הילדים מאוד קשה עליו התפלה והיא נעשית עליו כמשא ח"ו, ולכן שאלתו באיזה זמן יעדיף להתפלל האם קודם נץ החמה ויוכל להתפלל עד סוף התפילה, או בזמן הנץ החמה ולצאת באמצע התפלה, או להתפלל לאחר שלוח הילדים בחוסר כוונה.

הנה בשולחן ערוך סימן פ"ט סעיף א' כתב וז"ל זמן תפלת השחר, מצוותה שיתחיל עם הנץ החמה, דכתיב יראוך עם שמש (תהילים עב, ה) ואם התפלל משעלה עמוד השחר והאיר פני המזרח, צא. ונמשך זמנה עד סוף ד' שעות שהוא שליש היום, עכ"ל.

ואע"פ שמצוותה לכתחלה מן הנץ החמה ואם התפלל קודם יצא רק בדיעבד, מכל מקום הרי אמרו בגמ' ברכות דף ל' ע"א דהוציא לדרך מתפלל קודם הנץ החמה, וכן הוא בשולחן ערוך סימן פ"ט סעיף ח' וז"ל בשעת הדחק כגון שצריך להשכים לדרך יכול להתפלל משעלה עמוד השחר, וימתין מלקרות ק"ש עד שיוגיע זמנה, ואף על פי

* העיני הגאון ר' יואל כהן שליט"א בדטור סימן תקפה שכתב לעניין מי שבירך על השופר ואינו יכול לתקוע אם מי שתקע במקומו חזר ומברך, וז"ל ואפילו אם בירך ולא יכול לתקוע כלל השני תוקע בלא ברכה ובכונה לבטלה לא היו כיון שיוצא בתקיעת השני, עכ"ל.

וכתב עלה בבית יוסף וז"ל ומי רבינו ובכונה לבטלה לא היו כיון שיוצא בתקיעת השני ולא דק דכיון שהשני ברכה לבטלה לא היו כיון שהשני יוצא בברכתו אלא שתלה הדבר בשיוצא בתקיעת השני ולא דק דכיון שהשני יוצא בברכתו אף על פי שלא יצא הוא בתקיעת השני כגון שיוצא והלך לו או שסתם אוננו ולא שמע התקיעה לא היתה ברכתו לבטלה, עכ"ל, וכונתו שהרי הוא ברכת המצוות שיכול לברך עבור השני לחוד וא"כ גם אם לא ישמע הראשון את תקיעתו של השני יצא השומעים בברכתו.

ובהנהגות מהר"ח פירש דברי הטור דהו"ס ד' דכיון שנתכין להוציא גם את עצמו ולעצמו לא עלתה לו ברכה דכיון שבירך על תקיעתו והוא לא תקע דמיה להחיה דס"י ר"ו שנטל בידו פרי לאכלו ובירך עליו ונפל מידו ואבד שצריך לחזור ולברך וה"ל האב שנתכין לברך על תקיעת עצמו והוא לא תקע וה"ל ברכתו לבטלה וכיון דהוא ברכתו לבטלה לא יצאו אף האחרים ולא דמי להיכא שבירך מתחלה להוציא האחרים ולא שיוצא הוא בברכתו דלא היו ברכתו לבטלה מיד דהיו אכל ברכת חובה שיוצא אכל זה שבירך אדעתא שיוצא הוא ג"כ אם לא היה יוצא בתקיעתו היו ברכתו לבטלה ולהו' כתב הטור כיון שהוא עצמו יוצא בשמיני מן השני אין ברכתו לבטלה דכיון דהראשון לא בירך לתקוע אלא לשמוע ויוצא בשמיני תקיעת השני אי"כ שפיר שבע תקיעת שופר כמו שהיתה כוונתו דמה לי שמע תקיעת עצמו מזה לי שמע תקיעת אחר מ"מ השמיני היא היא.

הרי דס"ל למהר"ל דיש חילוק בין מברך מתחלה לאחרים בלבד שיוצאים בברכתו אע"פ שהוא לא יוצא דכל ברכת המצוות אע"פ שיוצא מוציא אחר ובין אחר מתחלה נתכין לברך גם לעצמו ולגבי עצמו לא עלתה לו ברכה

הוא הרגיל בנר הויין ליה בנים תלמידי חכמים, ויל"ע מהו הלשון הרגיל בנר דאפשר לפרש שהוא מהדר בנר יותר ממה שחייב, כגון שמדליק בשמן שדולק יותר טוב אף שסגי להדליק גם בשמן שדולק פחות טוב, וכהנה שאר הידורים, אך יש לפרש הלשון הרגיל בנר על דרך שאמרו הרגיל בזיתים משכח תלמודו דהיינו שאוכל הרבה זיתים, וכן הכא הרגיל בנר היינו שמדליק הרבה נרות, דמעיקר הדין סגי בנר אחד ומי שמרבה בנרות וזכה שהויין לו בנים תלמידי חכמים.

וכהצד ה' מבואר בהמשך הגמ', דאמר' דרב הווא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דרבי אבין נגרא, הוא דהוה רגיל בשרגי טובא, אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא, נפקי מיניהו רב אידי בר אבין ורב חייא בר אבין. רב חסדא הוה רגיל דהוה חליף ותני אפתחא דבי נשא דרב שויבי הוא דהוה רגיל בשרגי טובא אמר גברא רבא נפק מהכא, נפק מיניהו רב שויבי. ומבואר דמה שאמרו הרגיל בנר שזוכה לבנים תלמידי חכמים הוא כשמדליק שרגי טובא, וכן כתבו התוס' שם ד"ה ג' גאוז דהוה רגיל בשרגי פי' הבעל והאשה לך אמר תרי גברי רברבי נפקי מהכא וכו' והיינו שהדליקו כמה נרות.

וכן מבואר במעשה רב אות קיב כתב וז"ל הוא ז"ל היה מרבה מאד בנרות שמן זית עד שמגיעו הרופאים להדליק שמן זית רק של חלב גם לא ריבוי גדול כמקדם, עכ"ל, ובביאורים מהגאון ר' נתנלי הירץ הלוי זצ"ל הערה מקורו מהא דרגיל בשרגי טובא.

והנה בשלמא לדעת מהרי"ל דגם על תוספת אורה מברך על הדלקת נרות והיינו דגם כשיש כבר נרות בבית עדיין מי שלא הדליק חייב בהדלקת נרות א"כ מתבאר שפיר מעלת הרגיל בנר שמרבה בנרות דבכל נר שמדליק יש תוספת אורה ומתברר בזה כבוד שבת, אבל לדעת האור"ז דכשיש כבר נרות בבית ליכא עוד מצות הדלקת נרות א"כ מה המעלה של הרגיל בנר הא אין בזה ענין כלל כיון שכבר יש כאן נרות דולקים בבית.

ולכאורה מבואר בזה דגם לדעת האור זרוע דכשיש כבר נרות בבית אין חיוב להדליק עוד נרות מודה דקיום מצוה יש בזה, דכיון שמוסיף עוד אורה בבית יש בזה כבוד שבת, אלא דס"ל שעל ריבוי אורה אין מברך, וא"כ אף כשאמה תדליק לאחר שכבר דולקים נרות בבית אין מפסדת לה את קיום המצוה, דקיום מצוה יש לכו"ע גם בתוספת אורה, ואף שאת עיקר המצוה של הדלקת נרות מפסדת לה, מ"מ י"ל דבשביל כך אין צריכה לבטל מנהגה לקבל שבת יותר מוקדם, אלא דאכתי מפסדת לה את ברכתה אם ברכתה אינו אלא לצורך בתה וצ"ע אם ראוי לעשות כן להפסיד לאמה ברכתה בשביל שתדליק קודם זמן הדלקת נרות.

שאינו סומך גאולה לתפלה, הכי עדיף טפי שיתפלל בביתו מעומד, ממה שיתפלל בזמנה והוא מזהך ויסמוך גאולה לתפלה, עכ"ל.

הנה מבואר שעדיף להתפלל קודם הנץ החמה ולא לסמוך גאולה לתפלה מאשר להתפלל בדרך כשהוא מזהך, אבל אם יכול לסמוך גאולה לתפלה קודם הנץ בזה אינו מפסיד אלא תפלה בזמנה עם הנץ, וזכה אפשר דאפי' מפני שאר אונס יכול להתפלל קודם הנץ, וכ"כ במ"ב סימן פ"ט ס"ק ד' שכל שאר דחק ואונס יכול להתפלל מעלות השחר אפי' לכתחלה.

ולכן בנדון דידן נראה דכיון שאם יתפלל באיחור אחר כל הטיחה ובכלבול הדעת לא יוכל לדעת לבטלה בכוונה הראויה בוודאי שהכוונה בתפלה עיקר ועדיף שיתפלל קודם הנץ, ובכפף תפלת הפרי חדש דמשהאיר היום יכול אפילו לכתחילה להתפלל קודם הנץ, וכמו שכתב בביתאור הלכה ריש סימן פ"ט, ואע"פ דפליגי עליה כמו שהוכיח מהר"ח, פוסקים, אבל מסיק לבסוף שאין למחות ביד המקילין להתפלל לכתחלה קודם הנץ החמה משהאיר היום יעו"ש, וא"כ בנדון דידן בודאי יוכל לצרף ולסמוך על הפרי חדש אפילו לכתחלה.

אלא דאכתי יש לעיין בדבר, שהרי יכול להתפלל עם הנץ החמה ולצאת אחר קדושה מבית הכנסת, אלא דבזה נראה דכיון שיש חשש חלול השם שרואים שמולול בתפלה לצאת בכל יום אחר קדושה,² ועוון חלול השם הוא גדול מאוד, ולכן עדיף שיתפלל קודם הנץ החמה.

דלא מהני אף לאחרים, ולפי' בנדון דידן כיון שאמה מברכת לעצמה ואינה מכוונת להוציא את בתה אלא מדיון שומע כעונה א"כ אם ברכתה אינה עולה לעצמה כיון שהוא תוספת אורה הרי אין ברכתה עולה לבתה משום ערבות צ"ע.

² ובספר ארחות יוסף למחן הגר"ח שליט"א כתב וז"ל ואיתא בספר חסידים סי' תשע"ט לא יצא אדם מביה"ט עד שסיימו כל התפלה אא"כ צריך לנקבו או להקיא ומעשה בוקנה אחת שהיתה מקדמת לתפלה והיו בה מעשים טובים לאחר מותה באה בחלום לטובים אמרו לה מה באותו עולם אמרה להם מכין אותי בדברים גדולים וכאשר שאר צדיקים וצדקניות בשמחה מגרשין אותי מבניהם ואמרה כשהייתי בחיים הייתי יוצאה מביה"ט בסדר קדושה ולא הייתי ממתנת עד שהיו יוצאים מביה"ט וע"ש שהביא עוד מעשה בזה עוד כתב בארחות יוסף שם מי שיכול לבוא לתפלה בזמנה ובשואט נפש מאוחר מהתפלה כדי שלא יצטרך להמתין לשון המתנה הוא שתמתין בשביל מצותי אשר צויתי וע"ז מסיים הפסוק ויחי כהר שלומך וצדקתך כגלי הים עבודתו של הקב"ה יותר מזה וכאילו אינו מאמין ששיניה נמצאת בביה"ט בשעת התפלה ואין התקבל תפלתו וראוי הוא כבוד שמים להמתין איזה דקות קודם התפלה וכתבי לו הקשבת למצוות פירוש"י בברכות ו' א' ויחי כחול ורעך ויש בזה גם חילול ה' ר"ל שאומרים כך מתנהגים בני תורה ואין בזה שום תירוצי אפי' רואים אנשים מוללים ויש או שמדברים במקום שאמור לדבר ואפי' אנשים חשופים דמג"ז אם יש להם טעם ב ה לשון המתנה הוא שתמתין בשביל מצותי אשר צויתי וע"ז מסיים הפסוק ויחי כהר שלומך וצדקתך כגלי הים ויחי כחול ורעך ויש בזה גם חילול ה' ר"ל שאומרים כך מתנהגים בני תורה ואין בזה שום תירוצי אפי' רואים אנשים מוללים ויש או שמדברים במקום שאמור לדבר ואפי' אנשים חשופים דמג"ז אם יש להם טעם ב ה לשון המתנה הוא שתמתין בשביל מצותי אשר צויתי ואם אין להם טעם בודאי גם הם יעניש על זה ולא עוד אלא שאתה גורם להם שיעניש גם עבור שהכשילו אחרים והעיקר שבכל דבר צריך לאותם מה כתוב בתורה ובשו"ע וזהו רצון ה' והמוליד בזה הוא בכלל אפקיוסו ח"ו ולעו"ה לא יקבלו כלל תירוצי או שאר אחרים מוללים בזה, עכ"ל.

ויש להוסיף עוד דבספר פרי יצחק חלק א' סימן ב' כתב דמי שאין לו מניין אלא קודם הנץ החמה ואם לא יתפלל עמהם לא יוכל לכוון להתפלל עם הנץ החמה אלא לאחר הנץ החמה עדיף להתפלל קודם הנץ החמה בציבור מאשר לאחר הנץ ביחודות, שלא אמרו להתפלל עם הנץ לכתחלה אלא אם מתפלל עם הנץ אבל אם מתפלל לאחר

בעניין אם מותר לישן מתחת המטה

אמנם ברש"י בסוכה ד' כ"א ע"ב משמע דעל שאר דברים אין שורה רוח רעה, דכתב על הא דאמרין בגמ' שם "אי הכי מטה נמי הואיל ומגילה על מנעלים וסנדלים שתחתיה", בזה"ל להכי נקט גבי מטה מנעלים וסנדלים דאמרין בב"ב (ד' נ"ח ע"א) איהו מטה של תלמידי חכמים כל שאין תחתיה אלא מנעלים של בעל הבית בימות החמה וסנדלים בימות הגשמים שנתנים שם כשהוא בא לשכב ולישון חולץ מנעליו ונותן תחת מוטתו, אבל לתת תחתיה דברים אחרים גנאי הוא לו שמרגיל בני הבית לשם עכ"ל, ומשמע דבשאר דברים ליכא רוח רעה אלא שגנאי הוא לו מפני שמרגיל בני הבית לשם, ונמצא שנחלקו רש"י ורשב"ם בזה.

ויעיין בשו"ת צ"ח אליעזר חלק יט סימן נו שכתב להקל בשאר דברים תחת המטה שאין בהם משום רוח רעה וכדעת רש"י, והביא שם דגם המאירי פירש כדבריו, ומשום דבשו"ע י"ד ס' קט"ז ס"ה לא הזכיר לחוש לרוח רעה אלא לענין אוכלין ומשקין שחתחת המטה, ומשמע דבשאר דברים לית ביה משום רוח רעה.

ולפי זה נראה שגם הנותן תחת המטה לא חל עליו רוח רעה, שלא אמרו אלא אוכלין ומשקין, והתירושות למניעה לא חשיבי כאוכלין ומשקין שאינם ראויים לאכילה כלל, ולכן נראה שגם האדם יכול לשכב תחת המטה ואין בזה רוח רעה כלל וכמו שמוכח בגמ' בכמה דוכות, דלא אמרו אלא באוכלין ומשקין בלבד.

אמנם שמעתי שאחד מגדולי הדור הקפיד מאוד שלא ישנו תחת המטה דהיינו במטת קומותיים בחששו לרוח רעה וצ"ע מכל סוגיות הנ"ל.

בעניין אם מהני זכין בהדלקת נר חנוכה

והיאך יקנה לו, וכן לא היה דעתו בשעת הקנין או הגירושין והיאך יפעל השליח הגירושין או הקנין ע"י מעשיו, אע"כ דהשליח בעצמו פועל החלות עבור המושלח כיון שקיבל הכח מהמשלח לפעול עבורו. [ובזה לא בעינן כלל לדין שליחות מעשה לייחס המעשה עצמו למשלח, אלא לעולם חשיב מעשה השליח רק שפועל החלות עבור המושלח וכן].

והנה לא דוכין לאדם שלא מדעתו [בין אם הוא מדין שליחות ובין אם אינו מדין שליחות] נראה דלא מהני אלא לענין עשיית חלות, דבזה י"ל דאע"פ דלא מינהו שליח בהדיא מ"מ כיון דזכות הוא לו אפשר לעשות החלות עבורו, אולם לענין שליחות מעשה דבעינן לייחס המעשה עצמו להמשלח, לזה בעינן דוקא שליחות, דכיון שעושה המעשה ע"י ציווי המושלח להכי מתייחס המעשה להמשלח, אבל מדין זכין לחוד לא מהני לייחס המעשה אל המשלח דסוכ"ס לא נעשה ע"י ציווי.

ומעתה י"ל דגבי שחיטת קדשים דבעינן שחיטה בבעלים א"כ הכא בעינן לדין שליחות מעשה דוקא לייחס מעשה השחיטה לבעלים, ובה פשיטא דלא מהני מדין זכין. וזהו כוונת הריטב"א דכיון דגוה"כ הוא שיעשה בגופו לא מהני מדין זכין בלא שליחות.

וכסברא זו כ' הברכ"ש בקידושין בס' י' בשם הגר"ח בביאור דברי הרמב"ם פ"ג מאישות ה"ד שכ' יש לאיש לעשות שליח לקדש לו אשה בין אשה פלונית בין אשה משאר הנשים, וכן האשה הגדולה עושה שליח לקבל קידושה בין מאיש פלוני בין מאיש משאר האנשים וכו' עכ"ל, ויש לדקדק מ"ט לגבי אשה כ' "הגדולה" ולגבי איש לא כתב "הגדול" הא פשיטא דקטן נמי לאו בר שליחות הוא, וביאר הגר"ח דהא לא הוצרך הרמב"ם לאשמועין דקטן לאו בר שליחות, אלא דגבי אשה הוצרך לאפוקי קטנה דלא נימא דמהני מדין זכין דזכיה לאו מטעם שליחות, קמ"ל דזכיה נמי מטעם שליחות ולכן אין זכין לקטנה, אבל באיש פשיטא דלא מהני מדין זכין, כיון דזכין לא מהני אלא לענין עשיית חלות קטנים וכדו', אבל לגבי קידושין דכתיב כי יקח בעינן "מעשה קיחה" ולזה לא מהני זכין כלל אלא בעינן לדין שליחות כלל [כדין שליחות מעשה], וא"כ פשיטא דלא מהני בקטן דלאו בר שליחות הוא.

אמנם מדברי התורא"ש והא"ו הנ"ל שלא תירצו כן, משמע דס"ל דמהני זכין אף במקום שליחות מעשה ודלא כהגר"ח, וכן בריטב"א נראה דלא בריא ליה הך סברא, וצ"ע.

יבואר שיטת הגר"ח דבהדלקת נ"ח אפילו שליחות לא מהני אם אין המשלח עומד על יד השליח

והנה הגר"ח בס' תרע"ו כ' דהמדליק נ"ח לחבירו צריך שיעמוד בעה"ב אצל השליח בשעה שמברך, וז"ל הגר"ח: מצאתי בהגה"ה (מנחיים לר"א טירנא מנהגי חנוכה אות י"ח, שה"ג על המדרכי ס' רס"ה אות ה' ד"ה אדם ומהר"ח א"ו ס' קכ"ח) אדם שהדליק נר חנוכה יכול להדליק לאשה ולברך, וכגון שעומדת אצלו בשעת הברכה, אבל בענין אחר נראה למהר"ח [א"ו] שאין לברך ע"ג, וג"ל דוקא דבר המוטל על גוף האדם ולא על [כל] דבר הנתייב ברכה, וראיה מחלה ותרומה שהשליח מברך בלא המשלח עכ"ל, והביאו המג"א שם סק"ד ע"י"ש.

וצ"ב מצינו אצל רש"י שיעמוד הבעה"ב אצל השליח, והיה אפשר לומר דהוא מצד הברכה, דע"י מוג"א ס' תל"ב סק"ו שתמה בעיקר הדבר שליח מברך דהא לאו מצד קעביר ע"ש, ובה"ל דמשו"ה ס' להב"ח דבעינן שיעמוד המשלח אצל השליח בשעת הברכה, וכן יעו"ב בחק יעקב ס' תל"ב סק"א ע"ש, (וכן יעו"ב בחידושי רבנו דוד על פסחים ז' ב' שכ' ג"כ דצריך שיעמוד בעה"ב אצלו בשעת הברכה, ומשמע מדבריו דהוא רק מחמת הברכה ע"ש).

אולם יעו"ב במג"א ס' תל"ד סק"ט שלמד מדברי הגר"ח הנ"ל לענין שליח בביתול חמץ דבעינן שיעמוד המשלח אצל השליח ע"ש, וכן הביא המג"א שם בשם מהר"ל והובא בדרכי משה שם (סק"ה) שכ' דכשנמכר חמץ ע"י שליח יעמוד אצלו ע"ש, ומבואר דאין מצד הברכה אלא מצד עצם השליחות למצות הדלקת נ"ח, וכן מבואר בפמ"ג שם ע"ש, ולפי"ז בנדון דידן ודאי לא שייך להדליק עבור חבירו מדין זכין, דהא אפילו בשליחות ממש לא מהני אם אין המשלח עומד אצל השליח בשעת הדלקה.

נשאלתי אם ראוי להמנע מלישן תחת המטה כגון במטה של ב' קומות ונמצא שהתחתון ישן תחת המטה העליונה אם יש בזה רוח רעה, כמו שאמרו בגמ' בפסחים דף ק"ב לענין אוכלין ומשקין מתחת המטה, או דלא חיישינן לזה אלא באוכלין ומשקין בלבד.

הנה מבואר בכמה דוכות שהיו יושנים תחת המטה, כמו שאמרו בסוכה דף כ' ע"ב אמר רבי יהודה נוהגין היינו שהיינו יושנים תחת המטה בפני הזקנים ולא אמרו לנו דבר, וכן אמרו מעשה בטבי עבדו של רבן גמליאל שהיה ישן תחת המטה בסוכה ולא אמרו לו דבר, ומוכרח שאין איסור לשכב תחת המטה, וכן איתא בגמ' בברכות דף ס"ב עמוד א' רב כהנא על גגא תותיה פוריייה דרב שמעיה דשח ושחק ועשה צרכיו אמר ליה דמי פומיה דאבא כדלא שריף תבשילא אמר לו כהנא הכא את פוק דלאו ארע ארעא אמר לו תורה היא וללמוד אני צריך, ע"כ, ומבואר דשרי לשכב תחת המטה, והא דאמרו אוכלין תחת המטה רוח רעה שורה עליהם אינו אלא באוכלין ולא בשאר דברים.

והנה ברשב"ם בבא בתרא דף נ"ח עמוד א' כתב בהא דאמרו מטה של תלמידי חכם אין תחתיה אלא מנעלין בימות החמה וסנדלין בימות הגשמים וכתב וז"ל כל שאין תחתיה כו' דאמרין בפסחים (דף ק"ב) אוכלין תחת המטה אפי' מחוץ בכלי ברזל רוח רעה שורה עליהן, עכ"ל, ונראה מדבריו שגם שאר דברים חוץ מאוכלין ומשקין מקבלין רוח רעה תחת המטה, דאמרו מטה של ת"ח אין תחתיה אלא וכו' משמע דמלבד מנעלים אין להניח שום דבר תחת המטה משום דישירה עליהם רוח רעה.

נשאלתי מיקריי הבה"ח אריה גרשון נורדן נ"י במי שהדליק נרות חנוכה ונר אחד לא היה יכול לדלוק חצי שעה מחמת שהיתה הפתילה קצרה מאד, וראה אחד שכבתה אותה הפתילה, והדליקה שוב עבור חבירו, האם חבירו קיים בזה הדלקת נר חנוכה אע"פ שלא שלחו להדליק משום דזכין לאדם שלא בפניו או דלא מהני אלא כששלחו להדליק והדליק בשליחותו.

וכמו כן יש לדון לענין מצות הדלקת נר שבת, אם הדליק אדם נר שבת עבור חבירו שלא הדליק בלא שליחות אי קיים חבירו המצוה מדין זכין או לא.

וראיני כספר ארחות שבת חלק ד' במילואים סימן א' שכתב בפשיטא דמאחר והוא מצוה שבגופו ואינו חובת הבית אלא מצוה שצריך לדרוך אחריו כמש"כ הרמב"ם פרק י"א מברכות, וחזינן שהוא מצוה על הגברא שידליק נר שבת ואינו כמצות מוזהר שהוא חובת הבית, א"כ אם הדליק נר עבור מי שלא הדליק לא עלתה לו מצות הדלקת נר שבת, שכל שלחוהו לא מהני. אך למשנת יש לדון בזה אם מהני זכין במצוות שבגופו, וא"כ ה"נ מהני זכין בהדלקת נר שבת ובין בהדלקת נר חנוכה.

ונראה לכאורה דבשליחות מעשה לא מהני אלא אם שלחו להדליק, דלא שייך דין זכין אלא בשליחות כח שזוכה עבור חבירו בקנינים וכדומה, אבל במקום שצריך מעשה ידיה, כל שלא שלחו ועשה המעשה מחמתו, אין המעשה מתייחס להמשלח.

יב' דנחלקו בזה הראשונים בענין שליחות בקדשים אי מהני זכין במצוה שבגופו

אמנם יעו"ב בחי' הריטב"א ובתוס' הרא"ש ריש פרק האיש מקדש (קידושין מ"א ב') וכן באו"ה הל' פסחים ס' רכ"ד שהק' אהא דמקשה התם בגמ' שליחות בקדשים מנא לן, דלמה לי לדין שליחות בזה תפול"ל משום דזכין לאדם שלא בפניו. ומבואר מקושיהם שדיך דין זכין אף לענין שליחות מעשה דמצוות.

והתורא"ש ואו"ז שם תירצו דזכיה נמי מדין שליחות הוא [וכשיטת התוס' בקידושין נ"ו ובכתובות י"א, וכל' הראשונים בקידושין מ"ב בשם רש"י], אולם שיטת הריטב"א דזכיה אינה מדין שליחות, ומשו"ה קשיא ליה למה לי הכא דין שליחות תפול"ל מדין זכין.

וכ' הריטב"א דאיכא למימר שאני הכא דהוי מיד דמצוה ודילמא ניחא ליה לאיניש למעבד מצוה בגופיה, וממילא לא חשיב זכות אלא חובה, וכדאמרין הך סברא בנדרים (ל"ו ב') גבי תורם משלו על של חבירו, [וכ"כ התורא"ש בשם הר"ר יעקב מאורלי"ש וכן הובא באו"ז שם].

אך הך' דרשנא הכא דנעשו שליח וגלי דעתיה דניחא ליה, ושוב י"ל דמהני מדין זכין. ותירצו וז"ל דילמא גזירת הכתוב הוא שיעשה בגופו אבל לא על ידי אחרים שייכו לו זכין שכן מנול דשלוחו כמותו. ולא עוד אלא דאילו מדין זכיה יכול למחות אחר שחיטה לבי שמע ואנן חזינן דלא מצנין דדר ביה, כדמוכח מהאי מתניתין דאיתתין הכא שאם שלחו נשחט ראשון הוא אוכל משלו והם אוכלין עמו, והא לא אפשר אלא מדין שליחות, והיינו דמיתתין הא ומיתתין ולא מיתתין כמה מתניתין אחרתא דאיכא התם שייכול לעשות שליח לשחיטת פסחו [וכגון ההיא דדף פ"ח ב' הובא בתוס' לקמן מ"ב א' ד"ה ודילמא] כנ"ל, עכ"ל. וצ"ב בכוונת הריטב"א מאי שנא מהא דזכין לאדם שלא בפניו.

יבואר דבשליחות מעשה לא מהני זכין

ונראה פשוט [וכן ביאר בשערי ר' שמואל שם אות ש"ל] להנה כבר ביארו האחרונים (ע"י שערי"ש ו"ו פרק ז' וקובה"ע ס' ע"ו אות ז' וברכ"ש קדושין ס' י"ט בשם הגר"י מפוניבז') דמצנין ב' מיני שליחות בתורה א' שליחות מעשה דמעשה השליח מתייחס למשלח כאילו הוא עשה המעשה, וזה שייך בשליחות במצוות [וכן בעבירה לשמאי דיש שול"ע] דבעינן לייחס המעשה עצמו למשלח, ב' שליחות כח בקנינים וגירושין וכדו' דהוא שליחות כח דהיינו שמוסר הבעלים כוחו לשליח שיפעל עבורו חלות קנין, דבזה לא מהני שליחות מעשה בעלמא, דסוכ"ס לא משך הבעלים לרשותו

אכן צ"ב יסוד הדין בזה, ומאי נפק"מ בין דבר המוטל על גוף האדם לחלה ותורמוה דמהני שליחות אע"פ שאין המשלח עומד אצלו בשעת עשיית השליחות. ויעוי' במצוה"ש סי' תל"ד (על המג"א שם) שביאר דברי הב"ח דמצוה שהיא חובת הגוף קשה לעשות ע"י שליח לכן בעינן עכ"פ שתעמוד אצלו, וה"ה בביטול חמץ, עכ"ד. ויעוי' עוד ביד אפרים סי' תל"ב על המג"א שם סק"ו שהאריך לבאר ד' הב"ח ע"י"ש.

וצ"ב דממנ"פ אי חשיב מצוה שבגופו א"כ מאי מהני עמידה הא לא מהני שליחות כלל, ואי לא חשיב מצוה שבגופו א"כ אמאי בעי עמידה [ובפשטות אין זה שייך למצוה שבגופו כלל], ועי' ערוה"ש סי' תל"ד ש"י שתמה בזה על המהר"ל והמג"א ולכן פסק דא"צ עמידה עי"ש, [וכן המ"ב שם לא העתיק דברי המג"א ומשמע דלא פסק כוותיה], וצ"ב דעת המהר"ל והמג"א בזה.

יבואר דבמילה בעינן שיעמוד האב בשעת המילה ליד המוהל

והנה ז"ל המהר"ל (מנהגים בדיקת חמץ סי' ז'): וכן הבודק לאלמנה היא מבטלת בעצמה וכו', ואם אינה יכולה כלל לבטל בעצמה, אז יבטל הבודק בשבילה, והיא תעמוד אצלו בשעת הביטול דנראה כשלוחה, וכן הגיד הר"ן בשם מהר"ן, וכן באורח חיים על אבי הבן בשעת המילה עכ"ל, וכוונתו דבטור כתב שאבי הבן יעמוד בשעת המילה ליד המוהל ופירש דבריו דמדין שליחות צריך אבי הבן לעמוד על המוהל, ומבואר דהוא מהלכות שליחות דצריך המשלח לעמוד על השליח להודיעו שהוא שלוחו. **וז"ל** הטור (יו"ד סי' ס"ה) וכתב עוד בעל העיטור מנהג שאבי הבן עומד על המוהל להודיעו שהוא שלוחו כדאמרין לגבי קרבן (תענית כ"ו ב') **אפשר שיהא קרבנו של אדם קרב והוא אינו עומד על גביו**. משמע דהוא משום דהמילה קרבן ואיכא דין עמידה על הקרבן, וכ"כ בבבא"ר שם (ס"ק מ') שהמילה הוא דוגמת קרבן כמ"ש במד"ר פ' אמור פכ"ו, ואמרין בפ"ד דתענית (כ"ו א') היאך קרבנו וכו' עכ"ל.

דואר מדין עמידה על הקרבן ומשום דמילה הוא דוגמת קרבן, ואבי הבן הוא בעל הקרבן, הלכך בעינן שיעמוד על התניק בשעת המילה. אך מדברי מהר"ל הנ"ל מבואר דהוא מצד הלכות שליחות, וכן משמע לשון הטור שם 'להודיעו שהוא שלוחו', ולפי"ז צ"ל דאף בקרבן הא דבעי עמידה הבעלים על הקרבן הוא משום הלכות שליחו, וא"כ אינו שייך להא דמילה הוא דוגמת קרבן ודלא כהגר"א. אכן צ"ב יסוד הדין בזה מ"ט בעינן עמידה אצל השליח בהנך מצוות, ומאי שנא משאר שליחות דלא בעינן עמידה.

יבואר דברי התו"כ דיליף שליחות מ"ורגמו אותו כל העדה"

והעירני בני יקירי הגאון ר' יעקב שליט"א דהנה בתו"כ פרשת אמור בפרשת מגדף והובא ברש"י שם על הפסוק "ורגמו אותו כל העדה" (כ"ד ר"ד) כ' וי"ל: כל העדה במעמד כל העדה מכאן ששלוהו של אדם כמותו. מבואר כאן מקור חדש לדין

נשאלתי מי שלא אמר הלל של חנוכה עד שקיעת החמה האם צריך לומר הלל בבין השמשות, או דכיון שאין חייב בהלל אלא מדרבנן לא הוי אלא ספיאק דרבנן ולקולא, וכמו לולב בשאר ימי החג שאם לא נטלו עד בין השמשות אינו צריך לטילו כמש"כ הר"ן בסוכה.

והנה בהא דנחלקו תרי שינויי בגמ' שבת דף כ"א ע"ב עד אימת זמן הדלקת נר חנוכה האם רק עד שתכלה רגל מן השוק או דגם לאחר זמן זה יכול להדליק, וכתבו התוס' [שבת כא, ב ד"ה דאין] בשם הר"י פורת דמספק דיליק גם לאחר שתכלה רגל מן השוק, אך משמע דלא יבדק על זה דכיון שמדליק רק מספק ספק ברכות להקל, ולא כהר"ם שם מדיק מספק אחר שתכלה רגל מן השוק וכו' אלא מצוה דהלל, וספיקו להקל, וכתב בפרי דרש שם פ"ק תרע"ב סעיף ב' וז"ל **אבל בעיקר ההדלקה ראוי להדליק אף על גב דספיאק דרבנן להקל, משום פרסומי ניסא**, עכ"ל, וא"כ מבואר דבפרסומי ניסא לא אמרין ספיקו לקולא, וא"כ גם הלל שהוא גם כן פרסומי ניסא כמו שאמרו בגמ' ברכות דף י"ד לא אמרין ספיאק דרבנן לקולא.

יבואר אם יש לו אפשרות או לומר הלל או להדליק נר חנוכה איזה הם עדיף

והנה בחכמה שלמה הסתפק אם מי שנמצא בבית האסורים ויש לו אפשרות או לומר הלל או להדליק נר חנוכה איזה מהם עדיף, וכתב בספרו קהלת יעקב על חנוכה שהלל עדיף שהרי אמרו בגמ' מאי חנוכה ואמרו לשנה אחרת עשאוים ימים טובים בהלל והודאה וחזוין דעיקרה של חנוכה הוא אמירת הלל וחזוין דעיקרה של חנוכה, ואע"פ שהדלקת נרות פרסומי ניסא ומוכר סכותו בשביל כך אבל נראה דגם הלל הוא פרסומי ניסא כמו שאמרו בגמ' ברכות דף י"ד וא"כ מועלתו שוה לנר חנוכה וכיון שאמרו עשאוים ימים טובים בהלל והודאה א"כ הוא עיקרו של חנוכה וחזוין שפ.

אכן נראה דלדעת הרמב"ם פ"ד מחנוכה דפירש הא דעשאוים ימים טובים בהלל והודאה היינו הדלקת הנרות על פתחי הבתים כדי לגלות ולהראות את הנס א"כ עיקרה של חנוכה הוא גם הדלקת נר חנוכה שהרי כן פירש מה שאמרו בגמ' הודאה שהוא נר חנוכה וא"כ אין להעדיף הלל על הדלקת הנר.

ובאמת גם למש"כ החכ"ש קשה דא"כ גם הזכרת על הנסים בהודאה גם יאה חשוב יותר מהדלקת נר חנוכה שהרי עיקרו נקבע להלל והודאה והוא פלא וצ"ע.

שליחות, וצ"ע דבגמ' קידושין ריש פרק האיש מקדש יליף לה מקראי אחרני דשלוהו של אדם כמותו ול"ל תו דרשנה. ועי' בגלה"ש להגרע"א שם מ"א ב' שציין לד' רש"י פ"ר אמור הב"ל וכנראה כוונתו להעיר ל"ל תו דרשנה.

אכן יש לדקדק בד' הספרי שם דקאמר **"במעמד כל העדה" מכאן ששלוהו ש"א כמותו**, ומשמע דדוקא במעמד כל העדה מהני, ומבואר דלא מהני שליחות אלא אם עומד המשלח אצל השליח, והוא מקור נכבד לדברי האחרונים הנ"ל דבמצוה המוטל על גופו בעינן עמידת המשלח אצל השליח. אכן צ"ב מאי שנא משאר שליחות דלא בעינן עמידה.

יבואר דבשליחות מצוה שבגופו בעינן שיעמוד בשעת מעשה השליח

ונראה דודאי בשליחות בעלמא שכל ענינה לייחס המעשה אל המשלח בזה לא בעינן עמידת המשלח אצל השליח, אלא כל שנעשה על פי ציווי ממילא מתייחס המעשה אל המשלח, אבל היכא דהמעשה עצמו הוא גוף המצוה והוא מוטל על גוף האדם לעשותו בעצמו, בזה לא מהני מדין שליחות דעלמא, ולזה בעינן שיעמוד המשלח על השליח, דעיי' חשבין להשליח כמותו ממש וחשיב המשלח כאילו עושה המעשה בעצמו ממש. וזהו פרשת שליחות מחודשת דילפינן מהך קרא דורגמו אותו כל העדה. **[ואמנם]** זה ברור דבהנחת תפילין וישיבה בסוכה וכו' ב' ודאי לא מהני שליחות אף ע"י עמידה, דהתם הוי מצוה שבגופו ממש דרצון התורה הוא שתקיים המצוה בגופו דוקא וכמש"כ הקצה"ח קפ"ב בשם התור"ד, ורק לענין מצות מילה דאב והקרבן קרבן וכו' ב' דאין תכלית המצוה בגופו כתפילין וסוכה, רק דמוטל על גופו לעשות המצוה והיינו דהמעשה עצמו הוא גוף המצוה וכנ"ל בזה י"ל דמהני עמידה וכמש"כ].

וכן יש לבאר בד' הב"ח הנ"ל דלא מהני שליחות בנ"א א"כ עומד בעה"ב אצל השליח בשעת שמדליק, וביאר הב"ח דהיינו משום דהוי מצוה המוטל על גוף האדם, וכמו שביאר המחצה"ש דכיון דמוטל על גוף האדם הוי שליחות קשה ולכן בעינן עכ"פ שיעמוד המשלח על השליח וכנ"ל, ויש לבאר עפ"י הנ"ל משום דבהדלקת נ"ח הוי ג"כ מעשה ההדלקה גוף המצוה דקי"ל הדלקה עושה המצוה [ולא רק התוצאה שיהא נר דלוק], והלכך לא מהני בזה מדין שליחות דעלמא, ומשום"ה בעינן שיעמוד המשלח אצל השליח דוקא דעיי' חשיב כמותו ממש, והו"ל כאילו עשה המעשה בעצמו.

ולפי"ז בהדלקת נר חנוכה ונר שבת לא מהני שליחות אלא בעומד אצלו אבל בלא"ה אינו יכול לעשותו שלוחו למצוה זו, אבל כל זה אינו אלא לביאור הפמ"ג בדעת הב"ח אבל כמה אחרונים ביארו דמה שצריך לעמוד אצלו אינו אלא משום הברכה שאינו יכול לברך אלא אם עומד אצלו א"כ שפיר מקיים מצוותו גם בלא שעומד אצלו אבל מכל מקום בעניין זכין בשליחות מעשה לכאורה נחלקו בו הראשונים הנ"ל וכמש"נ.

בעניין אמירת הלל אחר שקיעת החמה בימי החנוכה

יבואר מי שבידו להתפלל מנחה או לומר הלל איזה מהם יקדים

והנה נסתפקתי מי שבידו להתפלל או מנחה או הלל דחנוכה איזה מהם יעשה, ולכאורה היה נראה לומר בזה דהנה במגן אברהם סימן רפ"ו ס"ק ג' וז"ל דאם סמוך לערב ואין שהות להתפלל שתיהן יתפלל מוסף דמנחה יש לה תשלומין בערבית עס"י ק"ח, אמנם במשנה ברורה סימן רפ"ו ס"ק ג' כתב ואם הוא סמוך לערב ואין לו שהות להתפלל שתיהן יתפלל מוסף דמנחה יש לה תשלומין בערבית משא"כ במוסף, ובספר דגול מרובה חולק עליו ודע"ה ושלמי שפורש להודיף וכן הקשה עליו בספר בית מאיר ובחסידות הגרע"א מיישב בדוחק, עכ"ד.

ולפי"ז הכי נמי בנדון דידן לכאורה תליא בפלוגתא הנ"ל דלהמ"א דס"ל דמוסף עדיף הכי נמי יאמר הלל שאין לו תשלומין מאשר שיתפלל מנחה שיש לו תשלומין אבל להאחרונים דפליגי וס"ל דמנחה דתדירה עדיפה הכי נמי תפילת מנחה עדיפה מאמירת הלל.

אמנם נראה דבנדון דידן כו"ע מודו דהלל עדיף, כיון דהלל הוא פרסומי ניסא דכאיתא בברכות דף י"ד ע"א, וא"כ אף דמנחה היא תדירה מ"מ פרסומי ניסא עדיף מתדיר כאמרין בשבת דף כ"ג דנר חנוכה עדיף מקידוש היום והכי נמי הלל שהוא פרסומי ניסא עדיף על מנחה.

אמנם העירני בזה דבמנחה של חנוכה אינו נמי על הנסים וא"כ המנחה ג"כ יש בה משום פרסומי ניסא ושוב נימא דמנחה עדיפה שהיא ג"כ תדירה וכנ"ל, אמנם לכאורה נראה דמ"מ אין המנחה חשיבא כפרסומי ניסא כיון שאין עיקר מצוותה אלא תפילת המנחה אלא דנתייבנו להזכיר על הנסים בתפילה, אבל אין עיקר מצוות פרסומי ניסא להכי נראה שיאמר הלל ולא תתפלל מנחה.

אמנם יעויין בתוספות שבת דף כ"ד עמוד א' בד"ה מהו להזכיר של חנוכה בבחמ"ו, שכתבו וז"ל בתפלה פשיטא ליה דמוכר משום דתפלה בצבור הוא ואיכא פרסומי ניסא, אבל בבחמ"ו שבת יכא פרסומי ניסא כולי האי עכ"ל, ולכאורה מבואר מדבריהם דעל הנסים יש בו משום פרסומי ניסא, ומשמעית שמרן הגאון ר' אהרן קוטלר זצ"ל הנהיג בימי החנוכה להתפלל מנחה ארוכה עם חזרת הש"ץ אף בשביל השנה היו מתפללים מנחה קצרה משום דאיכא פרסומי ניסא כשאומרים על הנסים בצבור, ולפי"ז יש לומר דמנחה עדיפה.

אמנם נראה דמ"מ כיון דעיקר חובת העומד לפניו הוא מנחה וחזיו חזיו דפרסומי ניסא והלל כל עיקר מצוותו הוא פרסומי ניסא והלל עדיף וצ"ע.

אי לנו מיום הדין אי לנו מיום התוכחה איכיהך ואערכה לעיניך

ומזו הרב שך זצ"ל היה לומד מוסר השכל נראה מהמעשה הנ"ל, דהנה כשאנו חיים בזה העולם, אמנם אף אחד אינו רעע או צמא, יש אוכל ומקום לישון וכו' אך מאידך כמה מלחמות נלחמים אנו על סדר שיהיה צדק בין כמה עשות, וכמה מסכנות בדורות אנו ויודעים במשך ימי חיינו, וכן על פלה כבוד דאין מתחלתה ועד סופה לא דילוגים כלל, על גמ"א לתיבוי שאלה קרפיד כלל וכו'. והנה האדם חושב לעצמו שזהו המכות שהקב"ה נתן לו, והוא משתדל להתאמץ כפי כוחותיו ואין לו כח יותר מזה, אבל כשיבא האדם אחרי אריכות ימים ושנים, לעמוד לפני ב"ה שגבר ויתברר לאדם שכל ימיו היה מיעוט אצל גדולה והוא יכול להיות עובד ד' באמת, ואז הוא לא ידע מכל עשירותו הנ"ל וחשב שכוחותיו מוגבלים, ואם היה מתאמץ עוד משט היה זוכה לנצח אף קין, וכל מה שהשיג בשנותיו הוא כמו שאמר מר עקיבא על עצמו בכתובות דף ס"ז ע"ב **והוא קליל ואוחזא ריקתא**, הדרך חרקה והמוודה שגמיעים איתא לעולם האמת ריקה, ואנו חושבין שקבלנו מזהו קטנה, אך אי"ז נכון כלל ועיקר דבאמת קבלנו מוודה עקית עם חרות עצומים לדעת ש"י שלם וכו', וזהו הצער ועגמ"י שיהיה בעה"ב שלא נצלנו כראוי את כוחותינו שניתנו לנו בעה"א.

איתא בבראשית רבה פרשת ויגש פרשה צג אבא כהן ברדלא אמר, אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה יוסף קטן יש שבטים היה ולא היו יכולים לעמוד בתוכחתו, הה"ד ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, לכשיבא הקדוש ברוך הוא ויזכיר כל אחד ואחד לפי מה שהוא, שנאמר (תהלים ג) אויכיהך ואערכה לעיניך על אחת כמה וכמה, עכ"ל. והנה בשם משפחתי בראשית ויגש ויגש כתב וז"ל במד"ר (פ' צ"ג) אוי לנו מיום הדין אוי לנו מיום התוכחה. להבין כפל הלשון, גם הקושיא המפורסמת האל עוד לא הוידר להם יוסף את המכירה ומהו הלשון שלא היה יכולי אחיו לעמוד בתוכחתו. ונראה דהנה לשון הפסוק אני אהיה איתכם ולא יכלו אחיו לענות אותו כי נבהלו מפניו, והיוני בי **בראותם מאור פניו או נבהלו בעצמם מפני הבהשה בראותם עתה העיניות אשר עשו**, וככן אף שלא אמר להם מאומה, אע"פ כאשר הראה אותם מה שעשה, הרבה ביישן בעצמם. **או לא לעוה"ב**, כשמראין לו לאדם מה הוא ועד כמה גדולה נשמתו ומה שקלקל אותה בעוה"ז, או הלא יבוש ופניו יחורו. והוא לשון תוכחה שברא"י לו גדלותו שה' יקלקל. ובהו מוכן להבין לשון המד"ר לכשיבא הקב"ה ויזכיר כל אחד ואחד לפי מה שהוא, והכן היסט. **ובאמת אם יד' אדם ידע ומזהיר עמו, היינו לא שיהיה בשם ודבר רק גדולת מעלתו ונשמתו, שוב לא הי' חוטא בנפשו**, עכ"ל.